

порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом [8].

Отже, це свідчить про те, що в Україні неоднаково використовуються норми законодавства при здійсненні судами різних інстанцій своєї діяльності. До того ж, органами державної влади вчиняються неправомірні дії, про що свідчить наявність судових позовів про визнання недійсними та скасування їх актів.

Література:

1. Державне управління: теорія і практика. За заг. ред. В. Б. Авер'янова. К., 1998. С.37.
2. Исполнительная власть в Российской Федерации. Под ред. А. Ф. Ноздрачева, Ю.А. Тихомирова. М., 1996. с.8.
3. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. К.: Офіційне видання Верховної Ради України, 1996. 52 с.
4. Органи державної влади України. За ред. В.Ф. Погорілка. К., 2002. С. 249.
5. Постанова Верховного Суду України від 10 червня 2015 року. [Електронний ресурс]-режим доступу: http://sc.gov.ua/ua/postanovi_u_spravah_civilnoji_jurisdikciji.html
6. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09.04.1999 № 586-XIV. Відомості Верховної Ради України № 20-21, ст.190.
7. Цивільний Кодекс України № 435-IV від 16.01.2003 : [Електронний ресурс] - режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page4>
8. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. [Електронний ресурс] - режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

СУЧАСНА ДЕМОКРАТІЯ: ОСНОВНІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ

Попович Т. П.

кандидат юридичних наук

доцент кафедри теорії та історії держави і права

юридичного факультету

ДВНЗ "Ужгородського національного університету"

Поняття демократії існує вже близько двох з половиною тисячоліть. У різні історичні періоди цей термін тлумачили неоднозначно. «Багатоликість» розуміння демократії можна пояснити як тенденціями соціально-політичної ситуації, так і генезисом правової думки. Безумовно, проблеми демократії є актуальними та знаходяться в центрі зарубіжних та вітчизняних теоретико-правових дискусій сучасності.

Одночасно варто зауважити, що попри поширені уявлення про невизначеність демократії, на сучасному етапі вона, на нашу думку, має більш менш усталені параметри. Тому метою даного дослідження є з'ясування та окреслення основних демократичних констант, що набули поширення у сучасній юридичній науці.

Демократія, що етимологічно означає «народовладдя», виступає таким видом державного режиму, за якого вся повнота державної влади належить народу, котрий здійснює її безпосередньо або через обраних представників. Необхідно відзначити, що «народ» – це поняття, котре пройшло тривалу еволюцію й сьогодні в цивілізованих державах позначає «виборчий корпус» – громадян даної країни, котрі згідно з законом наділені виборчим правом. Очевидно, що сьогодні демократія асоціюється не лише з «народовладдям».

Так, до прикладу, автор класичної теорії демократії Р.Даль виокремив наступні критерії демократії, якими є «інститути, необхідні для поліархії»:

1. Контроль за урядовими рішеннями, що стосуються політичного курсу, конституційно є закріпленим за виборними посадовими особами.

2. Виборні посадові особи визначаються і мирно зміщуються в ході порівняно

періодичних справедливих і вільних виборів, за яких примус цілком обмежений.

3. Практично все доросле населення має право брати участь у виборах.

4. Більша частина дорослого населення також має право виступати як кандидати на офіційні посади, за які йде змагання на цих виборах.

5. Громадяни мають ефективно забезпечувати права на вільне самовираження, особливо політичне, включаючи критику посадових осіб, дій уряду, переважаючої політичної, економічної і соціальної системи і панівної ідеології.

6. Вони також мають вільний доступ до альтернативних джерел інформації, які не знаходяться під монопольним контролем уряду або будь-якої іншої одиначної групи.

7. Нарешті, вони мають ефективно забезпечуване право утворювати самостійні асоціації і вступати до них, включаючи політичні об'єднання, такі як політичні партії і групи інтересів, які намагаються впливати на уряд, використовуючи для цього конкуренцію на виборах і інші мирні засоби [1, с. 358 - 359].

Далі Р. Даль слушно зауважує, що поліархію можна розуміти і як «систему прав, в якій звичайні права гарантовані і захищені інституційно», і «кожен із семи інститутів забезпечує дотримання певних прав, що виправдовує його існування і функціонування». На його думку, «право має бути закріплено не тільки законодавчо, але і в судовому порядку», без чого «інститут не може бути визнаний реально існуючим» [2, с. 40].

У німецькій конституційній теорії (К.Хессе) під «вільним демократичним ладом розуміється такий державно-правовий спосіб правління, котрий, виключаючи будь-яке насилля і свавілля, засновується на самовизначенні народу з волевиявлення більшості, на свободі й рівноправності». До основних ознак цього ладу відносять, принаймні, наступні: повага до конкретизованих в Основному законі прав людини, передовсім до права на життя і вільний розвиток; народний суверенітет; поділ повноважень; відповідальність уряду; виконавча незалежність судів, що опирається на закон; принцип багатопартійності і рівність можливостей для усіх політичних партій з правом згідно конституції на оформлення і діяльність опозиції. Крім того, підкреслюється, що демократія в Основному законі є також формою обмеження державної влади, а право на владу надається тільки на час, і сам народ, від якого виходить вся державна влада, пов'язаний конституцією [3, с. 72, 75].

Зв'язок демократії з конституціоналізмом проявляється різноманітно. У сучасних вчених-правознавців центральноєвропейського регіону (наприклад, словацького ученого Петера Кресака) також домінують погляди про те, що конституціоналізм виступає одним із основних принципів побудови демократичної держави, а його атрибутами є: а) декларування і здійснення принципу суверенітету народу і залежність повноважень (компетенції) окремих органів держави від його волі; б) здійснення принципу поділу влади при побудові державних органів; в) формування представницької влади, відповідальної народу і зобов'язаної отримувати від нього згоду на правління через вибори, які є загальними та регулярними; г) здійснення державної влади згідно із законами (правовим порядком), що випливають зі змісту конституції даної держави та відповідають конституційним обмеженням і приписам; д) загальне обмеження діяльності влади визнаними правами людини і основними свободами [4, с. 18].

Серед основних цінностей сучасної демократії англійський учений Л. Зідентоп називає верховенство закону, захист фундаментальних прав людини, представницькі інститути, розосередження влади і культивування у людини віри у власні сили. Їх зміцненню сприяє форма держави, яка, гарантуючи, місцеву і регіональну автономію, відкриває шлях до активного громадянства [5, с. 32].

Якщо узагальнити критерії демократії, викладені в дослідженнях західної юридичної і політичної науки, то слід назвати, принаймні, наступні: 1) можливість громадян безпосередньо чи через своїх представників приймати закони і змінювати виконавчу владу, відповідно, остання підзвітна перед громадянами та / або перед їх обраними представниками; доступність механізмів заміни представників влади будь-якого рівня громадянами та / або їх обраними представниками; 2) наявність публічної політики як рівної конкуренції груп,

партій, за визнання і голоси громадян; передача і перерозподіл влади здійснюються шляхом призначення «зверху» лише в заданих часових рамках, межах повноважень під контролем політичної опозиції та суспільства; при цьому, ключові владні позиції визначаються відповідно до рівня суспільної довіри – на основі результатів виборів; 3) поділ влади: перш за все, реальна незалежність судів і законодавчих органів від виконавчої влади; суддів і вибраних представників (депутатів) не можуть примушувати до вчинення певних дій або контролювати призначені державні службовці (чиновники); 4) фіксація та реальне здійснення формальних правил рівноправної політичної взаємодії і ротатії влади; дана система правил, з одного боку, відкрита для участі (не дозволяє виключити з політичної боротьби опозиційні сили), з іншого боку, дає рівні можливості сторонам (не дозволяє нікому отримати явні переваги, наприклад, за допомогою адміністративного ресурсу, захоплення контролю над основними ЗМІ, примусу тощо); 5) забезпечення політичних і громадянських прав і свобод; наявність реальних механізмів, що дозволяють громадянам, їх обраним представникам і незалежним судам залучати до відповідальності будь-яких представників влади, що порушують ці права і свободи, або не забезпечують їх належного захисту [6, с. 75 - 76].

Майкл Джон Содаро (Sodaro) визначає демократію в такий спосіб: «Основна ідея демократії полягає в тому, що люди мають право визначати, хто ними править. У більшості випадків вони обирають основних керівних чиновників і притягують їх до відповідальності за їхні дії. Демократії також накладають правові обмеження на владу урядів, гарантуючи певні права і свободи своїх громадян». До цього Содаро додає «чотири обличчя демократії»: народний суверенітет, права і свободи, демократичні цінності і економічна демократія. Крім того, він визначає «десять умов для демократії», виділяючи, зокрема, такі аспекти як: державні інституції, еліти, прихильні до демократії, гомогенне суспільство, національне багатство, приватне підприємництво, середній клас, підтримка знедолених, участь громадянина, громадянське суспільство, демократична політична культура, освіта та свобода інформації, сприятлива міжнародна обстановка. Концептуальну формулу для якості демократії пропонувати визначати у такий спосіб: $\text{якість демократії} = (\text{свобода} + \text{інші характеристики політичної системи}) + (\text{виконання неpolітичних вимірів})$ [7].

Демократія, як і права людини, знаходиться також і в центрі уваги ООН. У підсумковому документі Всесвітнього саміту 2005 р., який був схвалений резолюцією 60/1 Генеральної Асамблеї ООН від 16 вересня 2005 р., відзначається, що «ми знову зобов'язуємося активно захищати і заохочувати всі права людини, верховенство права і демократію та визнаємо, що вони взаємопов'язані і підкріплюють один одного і що всі вони належать до універсальних і непорушних основних цінностей і принципів Організації Об'єднаних Націй». У пункті 135 цього документу, стверджується, що «демократія – це універсальна цінність, заснована на вільному волевиявленні народу, який визначає свої політичні, економічні, соціальні і культурні системи, і на його активній участі у вирішенні всіх аспектів його життя», а далі – хоча у демократій є спільні ознаки, не існує жодної однієї моделі демократії, що вона не є власністю якої-небудь країни або якого-небудь одного регіону, і знову підтверджуємо необхідність належної поваги суверенітету і права на самовизначення. Нарешті, демократія є важливою складовою *Acquis communautaire* (*acquis*) – правової системи Європейського Союзу, яка включає акти законодавства Європейського Союзу (але не обмежується ними), прийняті в рамках Європейського співтовариства, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ.

Таким чином, з урахуванням викладеного, вважаємо за доречне визначити демократію як такий аспект розуміння держави, заснованої на принципі верховенства права, що передбачає, принаймні, безпосередню дію прав людини, суверенітет народу, що здійснюється через консенсуальні механізми, та незалежне правосуддя. 81

Література:

1. Даль Р. Демократия и ее критики. Пер. с англ. Под ред. М.В. Ильина / Р. Даль. – М.: Российская политическая энциклопедия, 2003. – 576 с.
2. Даль Р. Полиархия, плюрализм и пространство / Р. Даль // Вопросы философии. – №3. – 1994. – С. 37-48.
3. Хессе К. Основы конституционного права ФРГ. / К. Хессе. – М., Юридическая литература, 1981. – 368 с.
4. Kresak P. Porovnavacie statne pravo / P. Kresak. – Bratislava : Univerzita Komenského, 1992. – 454 с.
5. Зидентоп Л. Демократия в Европе / Пер. с англ.; Под ред. В.Л. Иноземцева / Л. Зидентоп. – М.: Логос, 2001. – 312 с.
6. Розов Н. С. Коллегиально разделенная власть и условия поэтапного становления демократии в России / Н. С. Розов // Полис. – 2008. – № 5. – С. 74-89.
7. The Basic Concept for the Democracy Ranking of the Quality of Democracy David F. J. Campbell / September 29, 2008. [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.democracyranking.org/downloads/basic_concept_democracy_ranking_2008_A4.pdf.

Т.Г.МАСАРИК ПРО ПРАВА МАЛИХ НАРОДІВ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН**Туряница В.В.**

к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії
держави і права юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Простановка проблеми та її зв'язок із науковими та практичними завданнями.

Система правових поглядів Т. Г.Масарика багатоаспектна. Вона й сьогодні в процесі глибоких багатовекторних інтеграційних процесів не втратила свого як теоретичного, так і суто прикладного значення. Кінець ХХ- початок ХХІ століть став новим етапом державотворчих процесів на планеті. Історичний досвід малих народів і національних меншин, які перебували у складі різних імперій, засвідчує відродження та становлення нових держав і розвиток прав національних меншин.

Наше дослідження спрямоване на один із сегментів правових поглядів Т.Г.Масарика – правового забезпечення малих народів і національних меншин.

Актуальність теми дослідження. Концепція етнополітики та її принципи, які розробив Т.Масарик і втілював їх у практику життя, не мають і на сьогодні однотайних висновків у вітчизняних і зарубіжних дослідженнях. По-різному оцінюють дану проблему науковці, часто їх висновки докорінно різняться. Такий стан обумовлений різними об'єктивними історичними чинниками. Однак дана проблема має актуальне значення в наш час. Враховуючи її теоретичне і практичне значення, вона сьогодні вимагає нових підходів в узагальненні системи поглядів Т.Масарика на проблеми малих народів і національних меншин та використанні набутого правового досвіду в реаліях сьогодення.

Мета дослідження полягає в розкритті системи правових поглядів Т.Масарика на проблеми малих народів і національних меншин з проєкцією їх засад на сучасні процеси розбудови національних держав, права і демократії в плані етнонаціональної політики, правового механізму вирішення проблем у полінаціональній державі.

Аналіз публікацій з проблеми. Дана проблема, особливо в період нової хвилі національного відродження і побудови демократичних держав, почала привертати увагу зарубіжних і вітчизняних дослідників у кінці ХХ та на початку ХХІ століть. У цьому плані привертать увагу роботи чеських, словацьких (Я.Галандауер, П.Мосні, Я.Опат, Я.Ріхлік, М.Сладек), вітчизняних (Ю.Бисага, С.Віднянський, О.Кравчук, В.Лемак, М.Нагорняк,